

עטרת אדם הראשון, הסתלק בשעת החטא והפך לכתונת עור שנדבקה בה זוהמת הנחש. הדבר מתבטא גם בשם "יהוה", הכתוב כך אך אינו נהגה ככתבו. בקריאה מחליפים אותו בשם "אדני", כנגד ארבעת בגדי הזהב התואמים לארבע אותיותיו.

החטא דוחה את האור; שם הרחמים מסתלק ומפנה מקום למידת הדין, לבחינת העור והזהב. ייתכן שהזהב רומז גם לחטא העגל, אשר השפעתו העמיקה את מצבו הרוחני של האדם.

נעמיק עוד במשמעות אובדן האור והשם. המדרש⁷ מדגיש שבגדי כהן גדול של אדם נבראו לכבוד השבת. אין זה מקרה. חטאו של אדם גרם לסילוק האור ולהפיכת האור לעור. תהליך דומה אירע במתן תורה.

הגמרא אומרת⁸: **דַּרְשׁ רַבִּי סִימְאִי: בְּשַׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל "נַעֲשֶׂה" ל"נִשְׁמַע" בָּאוּ שְׁשִׁים רִיבּוּא שֶׁל מְלֹאכֵי הַשָּׂרֵת, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל קִשְׂרוּ לוֹ שְׁנֵי כְּתָרִים, אֶחָד כְּנָגַד "נַעֲשֶׂה" וְאֶחָד כְּנָגַד "נִשְׁמַע". וְכִיּוֹן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל, יָרְדוּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים רִיבּוּא מְלֹאכֵי חֲבֵלָה וּפִירְקוּם, שֶׁנֶּאֱמַר⁹: "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵדִים מֵהַר חוֹרֵב". אָמַר רַבִּי חֲמַא בְּרַבִּי חֲנִינְא: בְּחוֹרֵב טַעֲנוּ, בְּחוֹרֵב פְּרָקוּ. בְּחוֹרֵב טַעֲנוּ – כְּדֹאֲמַרוּ, בְּחוֹרֵב פְּרָקוּ – דְּכָתִיב: "וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָן זָכָה מִשָּׁה וְנִטְלָן.**

על כך מוסיף החיד"א¹⁰ בשם מקובלים, שמשה בענוותנותו לא נטל אותם לעצמו לגמרי, אלא שמרם כדי להחזירם לישראל בשבת. כתרים אלו רומזים לנשמה היתירה שישראל מקבלים ביום השבת.

הזוהר¹¹ מלמד שמקור נשמות אלו הוא בשם "יהוה", שסודו נתגלה במעמד הר סיני. לפי זה מתברר ששם זה מבטא את חזרת האור והנשמה שאבדו לאדם. שוב זוכים בני האדם ללבוש את הבגדים הלבנים המקוריים של הכהן הגדול. אולם החטא מונע מן האור להתגלות בשלמות, ומצריך את בחינת בגדי הזהב, הקשורים לשם "אדני", שתפקידו למשוך את השפע שאבד ולאפשר לשם "יהוה" להופיע אף בתוך המציאות הפגומה.

משום כך מבאר האגרא דפרקא¹² שבשבת אנו מתעטפים בכתונת האור של אדם הראשון. יתר על כן,

מתעוררת כאן שאלה יסודית. אנו מצויים מיד לאחר חטאו של אדם. משמעות הדבר היא שהאדם שעליו אנו מדברים איננו עוד במדרגת הקדושה שבה נברא בתחילה; החטא פגם בטבעו. אם כן, מדוע דווקא עתה הוא מתמנה לכהן גדול? וכי אין מעמד זה תולדה של תהליך ארוך של התקדשות? תמוה אפוא לראות את הופעתו דווקא ברגע נפילתו של אדם.

נראה שהתשובה טמונה במהותם הפנימית של שמונת בגדי הכהן הגדול. **השל"ה הקדוש**: מבאר את ההבדל בין משה לאהרן ביחסם למעלת הכהונה. התורה מתארת שמשה שימש ככהן בשבעת ימי המילואים. אולם הוא לא לבש את בגדי הכהן הגדול הרגילים, אלא הסתפק בכתונת לבנה, בדומה לזו שלובש הכהן הגדול ביום הכיפורים.

השל"ה מסביר שכאשר חטא אדם, נתערב בו גורם זר, והוא בלשון חכמים - זוהמת הנחש. מקור היצוני וטמא זה מנע את הקשר הישיר עם האלוקות וגרם להסתלקות האור והכתר השמימי שעיתרו את מציאותו של אדם. האדם הראשון עבר מ"אור" ל"עור". משום כך אהרן נזקק לבגדים מיוחדים שתפקידם לאפשר את החיבור אל האלוקי. הבגד שהתורה מצווה עליו פועל על לובשו ומסייע לו לשוב ולגלות, למרות הכול, את האור שאבד לאדם.

ואילו אצל משה אין מציאות של גורם זר. אין הוא זקוק להכתרה כדי להגיע אל האור. אצלו "עור" שב להיות "אור" ממש. לכן אין הוא נצרך לבגדי כהן גדול כדי להתגבר על החיסרון.

מדברי **השל"ה** עולה נקודה חשובה: הבגדים הלבנים שמשה לבש בשעת עבודתו מבטאים את מהותו האמיתית - אורו הראשוני של אדם קודם החטא. **הזוהר**, מוסיף להעמיק בכך. הכהן הגדול לובש שמונה בגדים: ארבעה לבנים וארבעה שיש בהם זהב. **הזוהר** מגלה שארבעת הבגדים הלבנים מבטאים את מידת הרחמים, הבאה לידי ביטוי בשם "יהוה". ואילו ארבעת בגדי הזהב עומדים בצד הדין, כנגד השם "אדני".

נוצר קשר ברור עם דברי **השל"ה**: הבגדים הלבנים הם כתונת האור. הם ארבעה כנגד ארבע אותיות השם המורה על הרחמים - "יהוה". אולם אור זה, שהיה

⁵ פרשת תצוה, תורה אור, אות א'.

⁶ תיקוני הזוהר, הקדמה דף ג' ע"ב, ד"ה "ארבעה בגדי לבן".

⁷ ראה הערה ד'.

⁸ מסכת שבת, דף פ"ח ע"א.

⁹ שמות, פרק ל"ג, פסוק ו'.

¹⁰ פני דוד, פרשת ויקהל, אות א'.

¹¹ זוהר, פרשת פקודי, דף רכ"ז ע"א, ד"ה "וכדין מה הוא כתיב...".

¹² סימן קי"ז.

הבאר היטב¹³ מביא את מנהג האריז"ל ללבוש בשבת ארבעה בגדים לבנים, שכן השבת מחזירה את חלק הנשמה החסר.

מכאן מתבררת מדרגתו הנשגבה של משה, שקדושתו היומיומית הספיקה להעמידו בבחינת הבגדים הלבנים - שם הרחמים ונשמת האור שאבדה מחמת החטא. מתוך הבנה זו נוכל להעמיק עוד בעניין.

כבר עסקנו לא אחת במבנה העולמות העליונים, המסודרים זה על גבי זה. עולמנו משקף מציאויות דקות ועליונות יותר, שהן יסוד הקיום, ומבנן נקבע על פי השם "יהוה". בלשון הקבלה מדברים חז"ל על האות "י" כבחינת "חכמה", ועל האות הראשונה "ה" כבחינת "בינה". שתי בחינות אלו מולידות את השתיים שלאחריהן ונחשבות כבחינת הורים, ולכן נקראות גם "אבא" ו"אימא". האב הוא המשפיע את זרעו אל האם כדי שתוליד חיים. משום כך האות "י" רומזת בסתר למושג ההולדה האימהית. במילוייה היא נכתבת "יוד", ושתי האותיות הנוספות רומזות ליסוד ענייננו: ה"ד" מקבלת בתוכה את ה"ו", עד שה"ד" עם ה"ו" יוצרים יחד את צורת האות "ה" - היא בחינת הבינה, האם. כאשר הוולד יוצא לאור, מתגלה האות השלישית של השם - ה"ו". גם היא מתקשרת אל בת זוגה, ושוב מופיעה האות "ה" הרביעית, הנקראת "מלכות". במבנה זה ה"ו" מייצגת את הצד הזכרי, וה"ה" - המלכות - את הצד הנקבי.

האריז"ל¹⁴ מגלה שנשמות משה ואהרן נמשכות מבחינת "חכמה", היא בחינת אבא. שורשים אלו יורדים ומתגלים בעולמנו דרך האות "ו", שהיא תולדת השפעת ההורים¹⁵. מכאן מתגלה הכהן הגדול, המבטא את האורות האלוקיים דרך הופעת הזכר. משה הוא היסוד השלם של שורשים אלו, בהיותו שלם ואינו נפגם בחטא. הכהן הגדול, בלבושו את ארבעת בגדי הזהב, ממשיך את האור העליון של השם האלוקי דרך ארבעת הבגדים הלבנים.

ידיעות אלו מאפשרות לנו להבין את שורש חג הפורים. מגילת אסתר פותחת בתיאור המשתה, ושם נאמר¹⁶:

בְּהָרְאֵתוֹ אֶת עֶשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת יְקָר תַּפְאֶרֶת גְּדוּלְתוֹ יָמִים רַבִּים שְׂמוֹנִים וּמָאתַיִם יוֹם.

הגמרא¹⁷ מסבירה שמילים אלו הן לשונות המשמשות לתיאור בגדי הכהן הגדול, שכן אחשוורוש לבשם במשתהו. בכך יש מסר חמור: האור הנמשך ממשה ואהרן, שאמור היה להתגלות דרך הכהן הגדול, נלכד ביד הרע המתיימר להיות בעליו. הבחינה הזכרית נראית כחלושה, ומתוך מצב זה נולדת ישועה מופלאה.

המדרש¹⁸ אומר: **מִשֶּׁה הָיָה, מִתְקַן לְגוֹאֵל, מִרְדְּכָי הָיָה, מִתְקַן לְגֵאֵלָה.** שתי ההגדרות קרובות אך מגדירות את מהות ימי הפורים.

כדי להבין זאת, נשוב לשתי הבחינות האחרונות של השם. כזוג, הן מופיעות יחד, והדגם לכך הוא בריאת אדם וחווה. התורה אומרת¹⁹:

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.

חווה כלולה כבר בבריאה זו, אף שאין שמה נזכר; היא כלולה במציאות הכוללת הנקראת אדם. רק בהמשך מפרטת התורה את יצירת האישה²⁰:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ.

וַיִּפֶל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה.

וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל הָאָדָם.

רש"י²¹ מביא מדברי המדרש²²: **בְּמִדְרַשׁ אֲנָה שְׁבָרָאו שְׁנֵי פְרָצוּפִים בְּרִיָּה רֵאשׁוֹנָה וְאַחַר כֵּךְ חִלְקָם.**

מדוע הופיע הזוג בדרך זו?

בפשטות, יש לראותם כילדים שטרם הושלם גידולם. הם חלשים, ולכן עומדים גב אל גב כדי להגן על עצמם. כך גם למעלה: שתי הבחינות, בהיותן תולדת ההורים, חשופות לפגיעת כוחות הרע. משום כך הן

¹³ סימן רס"ב, סק"ד'.

¹⁴ עץ חיים, שער ל"ב, פרק ו', ד"ה "ועתה צריך לבאר..."

¹⁵ ספר הליקוטים, פרשת תצוה, סימן כ"ח, ד"ה "והנה האורים..."

¹⁶ מגילת אסתר, פרק א', פסוק ד'.

¹⁷ מסכת מגילה, דף י"ב ע"ב.

¹⁸ בראשית רבה, פרק ל', פסקה ח'.

¹⁹ בראשית, פרק א', פסוק כ"ז.

²⁰ פרק ב'.

²¹ בראשית, פרק א', פסוק כ"ז.

²² בראשית רבה, פרק ח', פסקה א'; ועיין גם מסכת עירובין, דף י"ח ע"א.

ניצבות גב אל גב, כדי שלא יותקפו מאחור - המקום הפגיע ביותר.

אולם שלמות הזוגיות היא פנים אל פנים. כאשר מגיע זמן הבשלות, פועל ה' את מה **שהאריז"ל** מכנה "נסירה" - הפרדה לשם עמידה פנים אל פנים. זהו הנרמז בתורה בתרדמתו של אדם: הוא נרדם, מאבד את תודעתו, ועובר שינוי עמוק כדי לאפשר הופעת קשר של פנים בפנים.

במהלך תהליך זה מאבד אדם את המקורות הרוחניים המחיים אותו, ודפוס זה מתקיים גם בעולמות העליונים. מקורות אלו הם חלקי נשמה הנמשכים מן ההורים הרוחניים ומעניקים חיות. זמן אובדן ההכרה הוא עדין ומסוכן, שכן אין יכולת להתגונן, והוא עת רצויה לפגיעה. ואכן, זהו הרגע שבו בחר הנחש לתקוף את אדם וחווה.

בעולמות העליונים קיימות אין-ספור השתלשלויות ומציאויות חופפות, והבחינות הזכרית והנקבית עוברות שלב של נסירה בזמנים שונים בהיסטוריה. כך אירע גם בפורים, **והאריז"ל**²³ מגלה שאז התבצעה נסירה עליונה.

האריז"ל מלמד שהמן ואשתו היו בקיאים בכוחות הטומאה והבחינו בהסתלקות המקור העליון. הדבר נרמז במגילת אסתר²⁴:

וַיֹּאמֶר הָמֶן לְמֶלֶךְ אַחְשֵׁרֶשׁ יִשְׁנוּ עִם אָחָד מִפָּזָר וּמִפָּרָד בֵּין הָעַמִּים...

המדרש²⁵ דורש את המילה "יִשְׁנוּ" כ"יִשְׁנוּ הוּא" - ישן הוא. לשיטת המן זהו הזמן להכות בישראל, שכן המקורות המלווים אותם מצויים כביכול בשינה. אולם ידיעתו של המן חלקית, וחוסר הבנת עומק התהליך הוא שגרם למפלתו.

נשוב לדגם של אדם וחווה. כאשר הנחש פונה אל חווה, אדם נעדר מן התמונה. הנסירה גורמת לאובדן ההכרה בצד הזכרי, בעוד שהנקבה נפרדת כדי לרכוש עצמאות. למעשה מתבצע מעבר של מקורות הנשמה: האורות הנמשכים מאבא ואימא מועברים אל הבחינה הנקבית, כדי לאפשר לה לעמוד לעצמה. בתקופת הנסירה ההנהגה נתונה ביד הנקבה, המשתמשת באורות שהיו מצויים בדרך כלל אצל הזכר.

כאן מתברר הופעתם של אסתר ומרדכי. במבנה הרוחני הבחינה הנקבית נקראת מלכות, ולכן כבר בפרק השני נעשית אסתר למלכה.

ניתן להוסיף הבחנה: אסתר מגלה את מלכותה מול אחשוורוש המתהדר בבגדי כהן גדול. תפקידה הוא להשיב את המקורות הרוחניים שהמלך סבור כי הם ברשותו. **האריז"ל** מגלה שהשורש שממנו יצא משה, היורד לעולם דרך הזכר כדי להתגלות ככהן גדול, עבר עתה אל הצד הנקבי, מאחר שהזכר מצוי באי-הכרה. מאחר שבדרך כלל קומת הזכר רחבה יותר, הרי שכאשר האורות עוברים אל הנקבה הם עולים על מידת כליה ומתגלים כלפי חוץ²⁶. נשמת משה מתלבשת במלכות וממשיכה להאיר מעבר לגבולה. כאשר אור זה מתגלה בזכר - הוא כהן גדול; וכשהוא פורץ מן הנקבה - הוא מתגלה כמרדכי.

לכן מסביר **האריז"ל** שמשה הוא שורש ספר התורה, ואילו מרדכי הוא יסוד המגילה הנקראת "איגרת". בשני המקרים הכתיבה נעשית על קלף בידי סופר, שכן מדובר באותו שורש המתבטא בכלים שונים. אצל משה ההתגלות היא זכרית - ספר גלוי; ואילו בפורים ההתגלות עוברת דרך נקבה - מגילה ואיגרת.

חז"ל²⁷ מלמדים שבמעמד הר סיני קיבלו ישראל את התורה שבכתב ברצון, אך היססו לקבל את התורה שבעל פה, עד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית. קבלה זו לא הייתה שלמה, ולכן בפורים חזרו וקיבלו את התורה שבעל פה מאהבה.

מדוע? יציאת מצרים לוותה בניסים גדולים יותר. אלא שהתורה שבכתב היא גילוי זכרי, גלוי לכל, הבא דרך משה. התורה שבעל פה היא בחינת צניעות, נסתרת, עוברת מרב לתלמיד - בחינה נקבית. בסיני ההנהגה הייתה זכרית ולכן צד הכתב בלט, ואילו הצד הנקבי נותר מוצנע. בפורים, כאשר האורות באים דרך המלכות, נעשית התורה שבעל פה נגישה ונקלטת בלבבות.

על יסוד זה מבאר **הרב דוד דניאל הכהן**²⁸ את דברי המדרש: **מִשָּׁה הָיָה, מִתְקַן לְגֹאֵל, מִרְדְּכֵי הָיָה, מִתְקַן לְגֹאֵלָה**. שניהם מבטאים שורש אחד בכלים שונים. משה - גואל בלשון זכר; מרדכי - גאולה בלשון נקבה דרך המלכות.

²³ שער הכוונות, דרושי פורים.

²⁴ פרק ג', פסוק ח'.

²⁵ אסתר רבה, פרק ז', פסקה י"ב.

²⁶ הדברים הנאמרים כאן אינם מדויקים לגמרי, אך מטעמי צניעות ומורכבות ראוי לנסחם בדרך זו.

²⁷ ראה הערה ח'.

²⁸ כתרי אותיות, פרשת תצוה.

השלום ירושלים²⁹ מקשה: אם הנסירה התרחשה בימי המגילה, כיצד מרדכי היה קיים שנים רבות קודם לכן? התשובה היא שמרדכי אמנם חי כבר, אך בזכות עבודתו והתעלותו זכה לקבל אורות נוספים בבחינת תוספת נשמה. בעת הנסירה ירדה לעולם אנרגיה מיוחדת לסייע לישראל, והראוי לקבלה היה מרדכי. בזכות עמלו זכה העם לכוחות לעמוד כנגד הרע.

לא בכל דור זכינו למרדכי בשעת נסירה. מכאן גודל האחריות: לעמוד תמיד על המשמר, לדחות את הרע ולדבוק בדברי התורה. שינוי ההרגלים וההתמודדות עם הטבע אינם קלים, אך על מאבק זה תלוי הכול.

יהי רצון שנזכה תמיד לקבל את האור האלוקי בשלמות, מבלי למעט מזוהרו.

שבת שלום ופורים שמח.

יהודה משה שרביט

²⁹ לרב שלום מזרחי עדני, דף קפ"ה ע"ב, ד"ה "שם". ועיין גם רחובות הנהר, פורים, דף כ"ט, הערה י"ז.